

УДК 378.011.3-051

*Олена Сергійчук,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)*

**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ВИЩІЙ
ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ – ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ**

У статті узагальнено теоретичні положення сутності поняття «професійна компетентність». Визначено та проаналізовано структурні

компоненти професійної компетентності. Автором узагальнюється досвід організації та проведення педагогічної практики у вищій школі на основі компетентнісного підходу (на прикладі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди»). Зазначено, що правильно організована педагогічна практика, за умови її безпосереднього зв'язку із теорією, є одним із основних шляхів покращення професійної підготовки педагогічних кадрів.

Ключові слова: професійна компетентність, компетентний педагог, педагогічна практика, професійна діяльність, професійна компетентність, компетентнісний підхід, компетентнісна парадигма, вчитель.

В статье обобщены теоретические положения сущности понятия «профессиональная компетентность». Определены и проанализированы структурные компоненты профессиональной компетентности. Автором обобщается опыт организации и проведения педагогической практики в высшей школе на основе компетентностного подхода (на примере ДВНЗ «Переяслав-Хмельницкого государственного педагогического университета имени Григория Сковороды»). Отмечено, что правильно организованная педагогическая практика, при условии ее непосредственной связи с теорией, является одним из основных путей улучшения профессиональной подготовки педагогических кадров.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, компетентный педагог, педагогическая практика, профессиональная деятельность, профессиональная компетентность, компетентный подход, компетентностная парадигма, учитель.

The article summarizes the theoretical principles of the essence of a concept «professional competence». The structural components of professional competence are identified and analyzed. The author characterizes the experience of organizing and conducting teaching practice in higher education based on the competence approach (for example, SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»). Attention is paid mostly to properly organized pedagogical practice and subject to its direct connection with the theory. Attention is also drawn to one of the main ways of improving teachers training. The methodology based on the competence approach is described.

The practice of the students of higher educational institutions of Ukraine as an integral part of the educational-professional program training is studied. The author sets the goal of consolidation of theoretical knowledge, acquisition and development of practical skills, formation of professional competence in implementing state standards. This educational and professional knowledge allows asserting that teaching practice, which is a significant component of teacher education. The author considers it especially true today, in the conditions of transition to the system speed training of future specialists.

An influence of European integration on educational process, especially on professional future teachers training, is developed. The most important psychological and pedagogical skills, formation of practice skills, developing of creative abilities, using innovation technologies those include the base of professional future teacher training, are defined. The professional competence of future teacher is a dynamic, multifaceted, multi term and its content changes in accordance to processes occurred in the society and education. The author characterized that the professional competence of a teacher is joining a practice and theoretical readiness to doing a pedagogical activity. The background of the article is pedagogical practice as the primary type in the system of specific training, the first line of practice assimilation of pedagogical profession.

The author is willing to share his own perspectives of future researches. Attention is drawn here to the questions of defining the content, forms, levels, mechanisms and structure of professional competence of a teacher at a secondary school. These questions require a future working out, systematization, analyze and generalization.

Key words: *professional competence, competence teacher, pedagogical practice, professional activities, professional competence, competence approach, competence paradigm.*

Постановка проблеми. Система вищої освіти в Україні продовжує оновлення, інтегруючись у європейський і світовий освітній простір. Інтеграція та глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, що відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі десятиліття вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюючи її випереджувальний характер. З огляду на це, основною метою вищої освіти є підготовка кваліфікованого педагога відповідного рівня та профілю, конкурентноздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є оновлення вищої освіти, перенесення уваги з процесу навчання на його результат, орієнтація змісту й організації навчання на компетентнісний підхід і пошук ефективних механізмів його запровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування компетентнісного підходу ґрунтовно розглядається у працях В. Вербицького, Е. Зеєра, І. Зимньої, О. Овчарук, О. Пометун, Н. Табачук, А. Хуторського та ін.; компетентнісний підхід у системі вищої та загальної освіти є предметом наукового дослідження і таких науковців, як І. Драч, Н. Бібік, І. Гудзик, О. Локшина, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, О. Пометун, К. Савченко, С. Сисоєва, Т. Смагіна, Н. Фоменко та ін.; ідеї професійного розвитку педагогів на засадах компетентнісного підходу знайшли відображення в публікаціях І. Беха, А. Вербицького, В. Лугового, І. Зимньої, Н. Побірченко, Г. Селевка, А. Хуторського.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Процес європейської інтеграції помітно впливає на всі сфери життя Української держави, в тому числі і на вищу педагогічну освіту як значний фактор її модернізації відповідно до умов Болонської конвенції. Зважаючи на це важливо більше уваги приділяти дослідженню професійної компетентності, компетентнісному підходу у вищій педагогічній освіті, враховуючи вимоги сучасної національної школи та передовий педагогічний досвід.

Метою статті – є спроба обґрунтувати складові професійної компетентності педагога, визначити умови, що стимулюють професійне зростання майбутнього педагога.

Постановка завдання: розкрити вплив європейської інтеграції на освітнянський процес, зокрема на професійну підготовку майбутніх педагогів; наголошено на важливості психолого-педагогічних та фахових знань, формування практичних навичок і умінь, розвитку творчих можливостей, вмінні застосовувати інноваційні технології, що складають основу професійної підготовки майбутнього педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти в Україні є створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників на основі поєднання національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечення розвитку педагогів, здатних у процесі постійного вдосконалення здійснювати професійну діяльність на засадах гуманізму, демократії, вільної конкуренції та високих технологій, а також забезпечувати неперервну освіту громадян. Завдання вищого навчального закладу – підготувати компетентного вчителя, здатного працювати в нових умовах, застосовувати інноваційні технології, що реалізуються в педагогічній практиці, позитивно впливати та змінювати педагогічну систему. Засвоєння майбутнім педагогом психолого-педагогічних та фахових знань, формування практичних навичок і умінь, розвиток творчих можливостей, загальної культури складають основу його професійної підготовки.

Академік В. Кремень зазначає, що перехід світової спільноти до інформаційного суспільства ставить нові вимоги до якості освіти – тепер пріоритетним вважається не процес накопичення студентом знань і предметних навичок, а вміння вчитися, знаходити необхідну інформацію і самонавчатися впродовж життя. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є перенесення уваги із процесу навчання на його результат, орієнтація змісту й організації навчання на компетентнісний підхід і пошук ефективних технологій його впровадження [6, с. 6–7].

Орієнтованість освітньої політики й педагогічної науки на компетентнісну парадигму у здійсненні процесу навчання і виховання продиктована інтеграцією України в європейський простір. Оскільки компетентнісна парадигма безпосередньо пов'язана з ідеєю всебічної підготовки й виховання індивіда не тільки як фахівця, професіонала своєї

справи, а й як особистості та члена колективу й соціуму, то цей підхід за своєю суттю є гуманітарним. На сьогодні, метою гуманітарної освіти є не тільки передача майбутньому спеціалістові сукупності знань, умінь і навичок у певній сфері, а й розвиток інтелекту, кругозору, здатності до індивідуальних креативних рішень, до самонавчання, а також формування гуманістичних цінностей.

У сучасних умовах відбувається поглиблення протиріч між вимогами до особистості і діяльності вчителя, та рівнем готовності випускників педагогічних навчальних закладів до виконання ними своїх професійних функцій; та між типовою системою підготовки вчителя та індивідуально-творчим характером його діяльності. Ці протиріччя вимагають оновлення змісту освіти, удосконалення та подальшого розвитку методів та форм навчання.

Вирішенню вище зазначених проблем сприяє активне впровадження інноваційних технологій, що напрацьовуються роками в результаті наукових досліджень. Успіх інноваційних змін, у першу чергу залежить від учителя, його творчого потенціалу, готовності до безперервної самоосвіти, здібності до гнучкого педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості особистості. Саме тому особливу роль у забезпеченні позитивних змін у системі освіти має вирішити удосконалення професійної компетентності педагогічних кадрів та підвищення їхнього наукового і загальнокультурного рівня. Формування високого рівня професійної компетентності майбутніх педагогів – один із основних напрямів реформування освіти. Галузевими стандартами вищої освіти України запроваджується модель професійної компетентності фахівця, названа освітньо-кваліфікаційною характеристикою.

Так В. Лозовецька зазначає, що «професійна компетентність – це інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності» [2, с. 722]. Згідно Закону України «Про вищу освіту» компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [3, с. 13].

Н. Козакова вважає, що компетенція – це вимога, яка включає знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід. Компетенція сама по собі не є характеристикою особистості, нею вона стає у процесі засвоєння і рефлексії студента, перетворюючись у компетентність. А компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється у процесі активних самостійних дій майбутнього педагога [5]. Зовсім протилежної думки дотримується В. Хоминець: у загальному випадку компетентність майбутнього педагога слід розуміти як спеціально

структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання» [13]. Тобто, це вже не «здатність застосовувати набуті знання», як говорить Н. Козакова, адже за компетентнісного підходу основна увага має фокусуватись не на знаннях, а на тому, для чого вони потрібні (тобто на здатності застосовувати ці знання у практичній діяльності).

Серед великої кількості дефініцій компетентії з позиції випускника вищого навчального закладу та його майбутньої педагогічної діяльності найбільш практично значущим є визначення професійної компетентності.

Н. Ничкало наголошує, що професійна компетентність – це сукупність знань, умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [10, с. 78].

І. Зимня під компетентністю розуміє актуальну, сформовану особистісну якість, що ґрунтується на знаннях, інтелектуально і особистісно обумовлену соціально-професійну характеристику людини, його особистісну якість [14, с. 4].

У своїх дослідженнях А. Маркова визначає професійну компетентність педагога як здатність та готовність виконувати особисту професійну діяльність, поєднання здатності та готовності до професійної діяльності [11, с. 24].

Своєю чергою Н. Кузьміна запропонувала дещо інший підхід визначення поняття професійно-педагогічної компетентності вчителя, та розглядала її структуру, як сукупність наступних компонентів: спеціальна компетентність учителя (знання, уміння певної галузі науки, що концентрується в змісті навчального предмету; методична компетентність вчителя (уміння здійснювати оптимальний вибір методів навчання і виховання для вирішення навчально-виховних задач); соціально-психологічна компетентність, яка передбачає сукупні характеристики вчителя як суб'єкта спілкування; диференціально-психологічна компетентність (знання і уміння педагога здійснювати індивідуальний підхід до школярів у навчально-виховному процесі); аутопсихологічна компетентність вчителя, яка передбачає компетентність педагога в сильних і слабких сторонах своєї особистості, власної діяльності, способах самовдосконалення [7, с. 32].

Професійна компетентність педагога – це єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності (Т. Добудько) [1, с. 26]. А. Орлов у теорії та практиці професійної діяльності вчителя виділяє основні компоненти професійно-педагогічної компетентності: етичні установки вчителя, систему психолого-педагогічних знань, систему знань у сфері свого предмета, загальну ерудицію, засоби розумових і практичних дій, професійно-особистісні якості. На думку В. Синенка, варто розрізняти професійну підготовку фахівця та його професійну компетентність. Перше – це процес оволодіння потрібними знаннями та навичками, друге – результат цього процесу. Він трактує професійну компетентність педагога як інтегрування відповідного рівня його

професійних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що виявляються в результаті діяльності. Так, В. Синенко в наукових дослідженнях визначає це поняття як поєднання високих за рівнем психолого-педагогічних та науково-предметних знань з відповідними особистими, культурно-моральними якостями [12, с. 45].

Таким чином, компетентнісний підхід не заперечує значення знань і вмінь, але він акцентує увагу на здатності використовувати здобуті знання. За такої постановки питання очевидною є вимога переорієнтації з навчального процесу майбутніх педагогів на безпосередньо результат освіти в діяльнісному вимірі. Саме педагогічна практика – є початковим етапом у системі фахової підготовки, перша ланка практичного засвоєння педагогічної професії. У цей період закладаються основи професійної діяльності фахівців, які володіють науково-методичною майстерністю викладання, практичними вміннями і навичками; формуються професійні якості особистості вчителя-вихователя та інтерес до майбутньої професії. Тому обов'язковою умовою навчально-виховного процесу вищого педагогічного закладу у системі професійної підготовки майбутнього педагога є проходження педагогічної практики, що сприяє формуванню творчого ставлення студентів до майбутньої педагогічної діяльності, визначає ступінь їх професійної здатності та рівень педагогічної спрямованості, забезпечує вдосконалення основ професійної майстерності як важливої якості особистості майбутнього педагога.

Метою педагогічної практики є: оволодіння майбутніми педагогами сучасними методами, формами та засобами навчання і виховання; формування необхідних професійно-педагогічних навичок та умінь для вирішення практичних завдань в умовах реального навчально-виховного процесу у вищій школі; виховання потреби постійного вдосконалення педагогічної майстерності; розвиток творчої ініціативи та конкретних дослідницьких умінь у професійній діяльності викладача вищої школи. Формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності у процесі педагогічної практики забезпечується низкою завдань: ознайомлення із сучасним станом навчально-виховної роботи у середній і вищій школі та залучення студентів до активної діяльності у ролі вчителя, викладача, куратора тощо; розвиток комунікативних умінь, професійно-педагогічних навичок та практичних умінь здійснювати виховну роботу; вироблення навичок самостійності у підготовці та проведенні різних форм навчально-виховної роботи та особистої відповідальності за якість та ефективність цієї роботи; стимулювання творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності; закріплення, поглиблення і збагачення теоретичних знань студентів, застосування отриманих знань при розв'язанні конкретних педагогічних завдань; розвиток у майбутніх педагога педагогічного мислення, здатності до аналітичного осмислення педагогічної дійсності, розширення педагогічного кругозору та формування творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності [9, с. 1–2].

На сьогодні успіх педагогічної практики залежить від вибору базової установи, оптимальної реалізації найдосконаліших методів і прийомів роботи в конкретних умовах, методичного рівня і майстерності викладачів. Вибір типу навчального або виховного закладу для педагогічної практики визначається специфікою факультету, майбутньою спеціальністю студентів. Нині у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» створено ефективну мережу баз практик спільними зусиллями регіональних органів управління освітою та виробничим відділом нашого навчального закладу із залученням до цієї роботи найдосвідченіших учителів.

Перелік, форми, тривалість та терміни проведення педагогічних практик визначаються у вищій навчальній програмі кожної спеціальності або спеціалізації. У зв'язку з підвищенням вимог до підготовки педагогічних кадрів сьогодні створена система цілісної побудови педагогічної практики, що передбачає єдність окремих її етапів, наступність ідей, змісту, взаємозв'язку з психолого-педагогічними дисциплінами. Створено нове покоління планів практики, які передбачають багатоступеневість, де на кожному етапі забезпечено чіткий перелік компетенцій, якими повинні оволодіти студенти, визначені цілі і завдання, що характеризують психолого-педагогічну спрямованість практичної підготовки на даному етапі.

Практика студентів вищих навчальних закладів України є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, набуття і вдосконалення практичних умінь та навичок, формування професійної компетенції щодо реалізації державних стандартів, а це в свою чергу дає можливість стверджувати, що педагогічна практика є повноцінною складовою педагогічної освіти. Особливо це актуально на сьогодні, в умовах переходу до системи ступеневої підготовки майбутніх фахівців.

Понятійний аналіз демонструє приблизно однакове тлумачення сутності категорії «педагогічна практика». За педагогічним словником педагогічна практика – «це спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів, мета якої – виробити у них уміння і навички, необхідні в майбутній професійній діяльності, закріпити теоретичні знання, застосувати їх на педагогічній практиці» [10, с. 212]. М. Євтух педагогічну практику розглядає як обов'язкову складову навчального процесу педагогічних університетів, яка передбачає професійну підготовку педагогічних кадрів і підвищення їх кваліфікації та має на меті: навчити студентів творчо використовувати в педагогічній діяльності науково-теоретичні знання і практичні навички, набуті в процесі вивчення педагогіки, психології, окремих методик і спеціальних дисциплін, і застосування їх на практиці; сприяти оволодінню студентами сучасних форм і методів організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі та в ін. типу навчально-виховних закладах (гімназіях, ліцеях, коледжах тощо), а також виховувати у студентів інтерес до педагогічної

роботи, сформувати потребу систематично поповнити свої знання та творчо застосовувати їх в практичній педагогічній діяльності [2, с. 647]

Так, Г. Шулдик, В. Шулдик розкривають поняття педагогічної практики як ланки, яка пов'язує теоретичне навчання студента і його майбутню роботу в школі [14, с. 27]. Н. Козакова розглядає педагогічну практику у контексті ступеневої підготовки. З одного боку, як важливу складову професійної підготовки, спрямовану на закріплення та реалізацію набутих студентами предметних, психолого-педагогічних, методичних знань, умінь та навичок, а з іншого – як засіб творчого розвитку та саморозвитку [5]. Між тим, пошук шляхів підвищення ефективності педагогічної практики, оптимізація її змісту та організації були й залишаються актуальним завданням педагогічних закладів освіти та досліджень, що проводяться у цьому напрямку.

У процесі педагогічної практики необхідно створити умови, максимально наближені до реальних умов самостійної професійної діяльності в школі. Саме під час практики відбувається формування у студентів знань основ професійної діяльності. Таким чином, професійна підготовка майбутніх педагогів повинна мати на меті не тільки засвоєння студентами сучасних знань із загальнопрофесійних і фахових дисциплін, виховання високоосвіченої, культурної, гармонійно розвиненої особистості, а й пропагувати ідеї освіти, компетентнісного підходу, створення єдиної зони європейської освіти.

Висновки. Отже, удосконалення рівня професійної компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів – один із основних напрямів реформування сучасної системи освіти. Головний нормативно-правовий документ Міністерства освіти і науки України свідчить: «Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру» [3, п. 1 статті 56]. Саме тому на сучасному етапі модернізації системи освіти й виховання в Україні особливої гостроти й актуальності набувають питання підвищення й розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів загальноосвітніх навчальних закладів. Професійна компетентність майбутнього педагога – це поняття динамічне, багатогранне й багатоаспектне, його зміст змінюється у відповідності із процесами, що відбуваються в суспільстві й освіті. Структура професійної компетентності також повинна періодично видозмінюватися, корегуватися в зв'язку зі стрімким розвитком науки й практики. Правильно організована педагогічна практика, за умови її безпосереднього зв'язку із теорією, є одним із основних шляхів покращення професійної підготовки педагогічних кадрів.

Перспективами подальших досліджень. Питання визначення змісту, форм, рівнів, механізмів та структури професійної компетентності педагога загальноосвітнього навчального закладу потребують подальшої розробки, систематизації, аналізу й узагальнення.

Література

1. Добудько Т. Формирование профессиональной компетентности учителя информатики в условиях информатизации образования / Т. Добудько. – Самара : Издательство Сам. ГПУ, 1999. – 340 с.
2. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» : станом на 13 березня 2016 року. – Х. : Право 2016. – 104 с.
4. Зимняя И. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 3–7.
5. Козакова Н. Реалізація компетентнісного підходу в початку молодших школярів [Електронний ресурс] / Н. Козакова. – Режим доступу : [http // osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/31210/](http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/31210/).
6. Кремень В. Нові вимоги до якісної освіти / В. Кремень // Освіта України. – 2006. – № 45–46. – С. 6–7.
7. Кузьмина Н. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Кузьмина Н. – М. : Высшая школа, 2001. – 346 с.
8. Олексюк О. Компетентнісна мистецька освіта : пошук інноваційної моделі / Международный Крымский педагогический конгресс «Инновации в образовании» : матеріали конгресса. – Ялта, 2010. – С. 191–194.
9. Положення про проведення практики студентів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Затверджено рішенням Вченої ради університету від 30.08.2013 року (протокол № 1). – Переяслав-Хмельницький, 2013. – 10 с.
10. Професійна освіта : Словник : навчальний посібник / [укладачі Гончаренко С. та ін.] ; за ред. Н. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.
11. Психологические критерии и ступени профессиональности учителя / А. Маркова // Педагогика. – 1995. – № 6. – С. 24–27.
12. Синенко В. Профессионализм учителя / В. Синенко // Педагогика. – 1999. – № 5. – С. 45–51.
13. Хоминець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – Режим доступу : [http // zaknppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49](http://zaknppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49).
14. Шульдик Г. Педагогічна практика : навчальний посібник [для студентів педагогічних вузів] / Г. Шульдик, В. Шульдик. – К. : Науковий світ, 2000. – 143 с.

References

1. Dobud'ko T. Formirovanie professional'noj kompetentnosti uchitelja informatiki v uslovijah informatizacii obrazovanija / T. Dobud'ko. – Samara : Izdatel'stvo Sam. GPU, 1999. – 340 s.

2. Entsyklopediia osvity / [hol. red. V. Kremen]. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
3. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» : stanom na 13 bereznia 2016 roku. – Kh. : Pravo 2016. – 104 s.
4. Zimnjaja I. Kljuचेvye kompetencii – novaja paradigma rezul'tata obrazovaniya / I. Zimnjaja // Vysshee obrazovanie segodnja. – 2003. – № 5. – S. 3–7.
5. Kozakova N. Realizatsiia kompetentnisnogo pidkhdodu v nachanni molodshykh shkoliariv [Elektronnyi resurs] / N. Kozakova. – Rezhym dostupu : [http // osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/31210/](http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/31210/).
6. Kremen V. Novi vymohy do yakisnoi osvity / V. Kremen // Osvita Ukrainy. – 2006. – № 45–46. – S. 6–7.
7. Kuz'mina N. Akmeologicheskaja teoriya povysheniya kachestva podgotovki specialistov obrazovaniya / Kuz'mina N. – M. : Vysshaja shkola, 2001. – 346 s.
8. Oleksiuk O. Kompetentnisna mystetska osvita : poshuk innovatsiinoi modeli / Mezhdunarodnyi Kryn'skyi pedahohicheskyi konhress «Ynnovatsyy v obrazovanuu» : materealy konhressa. – Yalta, 2010. – S. 191–194.
9. Polozhennia pro provedennia praktyky studentiv DVNZ «Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody». Zatverdzheno rishenniam Vchenoi rady universytetu vid 30.08.2013 roku (protokol № 1). – Pereiaslav-Khmelnitskyi, 2013. – 10 s.
10. Profesiina osvita : Slovnyk : navchalnyi posibnyk / [ukladachi Honcharenko S. ta in.] ; za red. N. Nychkalo. – K. : Vyshcha shkola, 2000. – 380 s.
11. Psihologicheskie kriterii i stupeni professional'nosti uchitelja / A. Markova // Pedagogika. – 1995. – № 6. – S. 24–27.
12. Sinenko V. Professionalizm uchitelja / V. Sinenko // Pedagogika. – 1999. – № 5. – S. 45–51.
13. Khomynets V. Kompetentnisnyi pidkhdid do profesiinoho rozvytku vchytelia [Elektronnyi resurs] / V. Khomynets // Zakarpatskyi instytut pisliadyplomoi pedahohichnoi osvity. – Rezhym dostupu : [http // zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49](http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49).
14. Shuldyk H. Pedahohichna praktyka : navchalnyi posibnyk [dlia studententiv pedahohichnykh vuziv] / H. Shuldyk, V. Shuldyk. – K. : Naukovyi svit, 2000. – 143 s.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук,
доцентом, доцентом кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Ткаченко Ларисою Василівною*

Стаття надійшла до редакції 27 грудня 2016 року